

తెత్తిరియోపరిషత్ - నారాయణ ప్రశ్నము 13 అనువాకము.

13 త్రయోదశో-నువాకము

మంత్ర పుష్పము

మ॥ సహస్ర శీర్షం దేవం విశ్వాక్షం విశ్వశంభువం॥

విశ్వం నారాయణం దేవమక్షరం వరమం వదం॥

జరయా శీర్షతే శీర్షం శృహింసాయాం. జరయా-మునలితన
ముచే శీర్షతే - పీడింపబడునది, శీర్షము. సహస్ర శీర్షం - వేయి
శిరస్సులుగలవాడు. అమ్మలు పదునాటింటిని బ్రహ్మారముచేయగా
16X16-256- స్వర్ణప్రస్తారము 25X25-625. యరలవశషసహశ
క్షణ్ణ వినిప్రస్తారము 11X11-121 అన్నియుగలిపి 1002. షణ్ణపతికి 1
బృహస్పతికి 1 పోగా వేయి శిరస్సులు సహస్రారకమలమున బిహ్వ
గ్రముగలవాడు విశ్వాక్షం-విశతి సర్వత్ర విశ్వం. విశప్రవేశనే.
సర్వత్ర - అంతట, విశతి - ప్రవేశించునది విశ్వము. అక్షోతి దూర
మిత్యక్షి అక్షావ్యాప్తా. దూరం-దూరముగా, అక్షోతి-వ్యాపించునది.
ఇతి, అహి. సర్వత్ర అక్షణీయస్యసః సర్వత్ర - విశ్వం-అంతట,
యస్య-ఎవనికి. అహిణీ-కన్ములు గలవో, సః-అతడు-విశ్వాక్షః-విశ్వా

తడు. దేవుడు సర్వవ్యాపకుడు అట్టిచైతన్య బ్రహ్మమున కంతటఁ
గన్ములున్నది. ఏకస్థానమున, ఏకచక్రపురమున. నన్నిచక్రము
లును నున్నది. వేదములో వివరించిన సమస్త తత్వములును
నాపోస్థానమున మణిపూరక చక్రమున నున్నది. కనుక విశ్వాక్షుఁ
డును శంఖముఖం భవత్వస్మాదితి శంఖుః ధూపత్రాయాం. అస్మాత్-
ఇతనివలన, శం-సుఖం-సుఖము, భవతి-కలుగును, ఇతి, శంఖుః.
విశ్వశంఖువం-విశ్వమునకు సుఖమును కలిగించునతనిని, మనస్సు
నంకల్పించక నిలిచినపుడెల్ల దోచెడు నానందము దేవుని నుండియే
కలుగుచున్నది. తెలియనిపామరునకు అనాత్మతోనే సుఖముగలుగునని
ప్రమించినారు. అపోస్థానమునఁ జిక్కిన ప్రయాణముఁ జేయు
చుండఁగా దువకు కైవల్యస్థానమునఁ జేరితిమేని సుఖానుభవ
మెక్కువగును. దువకు దేవునిలో లీనమగుదుము గనుక ప్రపంచ
మునకు సుఖప్రదుఁడైన వానిని-విశ్వం-మూడవసోపానము వలనఁ
బ్రపంచము వేలు, బ్రహ్మము వేలు అనెడు భావన యుండును.
పిమ్మట స్థూల సోపానమున బ్రపంచమేదేవుడు. దేవుఁడే ప్రపంచము
అనెడు పూర్ణదృష్టి లభించును. ఇట్లు ప్రపంచ స్వరూపుఁడును,
నారాయణం-సర్వస్వం నారం అవతారేషు నారంవపు రయత ఇతి
నారాయణః, అవతారేషు అవతారములందు నారం-సర్వసంబంధమైన
వత్సః శరీరమును, అయితే- పొందువాడు, ఇతి, నారాయణుడు,
సర్వస్వ-సరుని సంబంధమైన, ఇదం-ఇది. ఈ శరీరము, నారం-
నారము. అయగతా. నారా అహః ఆయునం స్థానం యస్యసః నారా
యణః. యస్య-ఎవనికి, నారాః అహః-నీళ్లే, అయునం-స్థానం-స్థాన
ముగా నున్నాడో, సః-అతడు. నారాయణుడు, అపోస్థానమే మణి
పూరకము, మణిపూరకమున నుండువాడు నారాయణుడు, సర్వ
సమూహానో నారం తస్య ఆయునం, ఇతి వా తదయన మస్మేతి వా

నారాయణః. సర్వసమూహః, నారం-నారము, తస్య-వానికి, అయ
నం-స్థానమైన వాడు, ఇతి, వా-లేక తత్-అనరసమూహము, అయ
నం-నివాసముగాఁ గలవాడు, ఇతివా-కనుక నైనను, నారాయణుడు
వై ఖరీవాక్కు వడిపోతే భూలోకంపు ముగింపు, స్థూలశరీరమునకును
నాపోస్థానమే. స్థూలశరీరము మరణించినను, యోగనిద్రలో వాఁజి
నను భూలోకవాసియైన మర్త్యత్వము ముగింపగును. ఇట్టి సర్వత్వము
స్థానముగాఁ గలవాడు నారాయణుడు. రాశ్మిజ్ఞాః అయంతే నిర్గచ్ఛంతే
యస్మాత్ప్రాయణః/ రాయణా దస్యః ఆరాయణః, ఆరాయణో నద్ర
వతీతి నారాయణః. యస్మాత్-ఎవనివలనః రాః-శబ్దాః-శబ్దములు,
అయంతే-నిర్గచ్ఛంతే-బయలు వెడలుచున్నవో, సః-అతడు, రాయణః-
రాయణుడు, మహత్తత్వమే మహద్బ్రహ్మము. ఈ మహద్బ్రహ్మ
మగు శబ్దబ్రహ్మమునఁబడు బుద్ధినుండి శబ్దములు అపోస్థానమునుండి
వైఖరీ వాక్కుగా బయలు వెడలును ఇట్టి శబ్దబ్రహ్మమే రాయణుడు
రాయణాత్-ఈ రాయణునికింటే, ఆస్యః-ఇతరుడు అనగా శబ్ద
బ్రహ్మము, శబ్దబ్రహ్మమునకు మూలమై స్పృహివీస్థానస్థిత శబ్ద
బ్రహ్మము ఆరాయణుడు, ఆరాయణః ఆరాయణుడు, నద్రవతి-కాని
వాడు గనుక శుద్ధబ్రహ్మము, నారాయణుడు. కైవల్యస్థానస్థిత
వ్రత్యగభిన్న బ్రహ్మమే నారాయణుడు, రైశబ్దే, నక్షరతీత్యక్షరం
క్షరసంక్షరజే. నక్షరతి-చెడనిది, ఇతి, అక్షరము. అక్షరము-ఎన్నటి
కిని నేకరీతిగా మార్చేలేకుండ నుండువాడును, పరమం-ఉత్కృష్ట
మైనవాడును, ఇంతకంటె గొప్పవాడు లేడని యర్థము. పదం-
పద్యతే అనేనేతి పదం, పద్యగతా. అనేన-దీనిచేత, పద్యతే-పొందఁ
బడును. ఇతి, పదము పదం-పొందఁదగినవాడును, అగు, దేవం-
దేవుని. అను సంధింతుము.

మం॥ విశ్వతః పరమాన్నిత్యం, విశ్వం నారాయణగః హరిః॥

విశ్వమే వేదం పురుష సత్త్విశ్చ ముప శీవతి॥

విశ్వతః జడమగు ప్రపంచముకంటె, పరమాత్-ఉత్కృష్టమైన వాడును. వాక్రప్తపంచమునకుఁ జైతన్యమునిచ్చి, నామరూపాత్మక జీవ సృష్టికి హేతువై, జీవసృష్టి యనబడు దైతమును సంసారమును దాఁజింపఁ జేయు నావయైనవాడును నిత్యం-శాశ్వతమైనవాడును, విశ్వం-వాక్రప్తపంచమును పంచవర్గ స్వరూపుడును, క, చ, ట, త, ష వర్గముల స్థానములగు కంఠతాలు మూర్త జిహ్వగ్రంథ స్వరూపుఁ డును, నారాయణం-నారాయణుడును; హరితీతి హరిః హ్యక్ష హరణే హతతి-హరించువాడు. ఇది. హరిః జీవసృష్టిసంతటిని యోగనిద్రా సమయమున నాపోస్తానమునందలి సుషుప్త మార్గమునఁ బోవుచుఁ దనయందు లీనముఁ జేసికొని తానే తానై యుండువాడును, పురతి ప్రాణీనామగ్రే సచ్చతీతి పురుషః పుర అగ్రగమనే ప్రాణీణాం-ప్రాణులకెల్ల, అగ్రగచ్ఛతి-అగ్రేసరుడు, ఇతి పురుషుః పురిశరీరే శేత ఇతి పురుషః శీత్ స్వప్నే, పురి-శరీరమనందు శేత-ఉంచువాడు ఇతి, పురుషుడు, ఇదం విశ్వమేవ-ఈప్రపంచమే పురుషః-పురుషుడు అజ్ఞానదశలో దేవుడై జగదాకారమునఁ గనబడి తాను మఱుగె యుండును. సుజ్ఞాన దశలో బ్రహ్మపంచము దేవుడుగా, గనబడి జగము మఱుగు పడియుండును. తత్-అట్టి బ్రహ్మము, విశ్వం-జగ మును ఉపజీవతి-తన్మనునరించి జీవింపజేయు చున్నాడు. క్రమ క్రమముగా నారోహణావరోహణములచే జగము దేవుని ననుసరించియే జీవించుచున్నది.

మం॥ పతిం విశ్వస్యాత్మేశ్వరగ్ం, శాశ్వతగ్ం శివమచ్యుతం॥

నారాయణం మహాజ్ఞేయం, విశ్వాత్మానం పరాయణమ్॥

విశతి సర్వత్ర విశ్వం. విశప్రవేశనే. సర్వత్ర-అంతట, విశతి-ప్రవేశించునది, విశ్వం-విశ్వము, పాతి స్వానుజీవిన మితి పతిః స్వ-తన, ఆనుజీవినం-అతెను పాతి-రక్షించువాడు, ఇతి, పతి. విశ్వస్య-నమస్త చరాచరములకు, పతి-రక్షకుడును, అతీతత్యాత్మా అతసాతత్యగమనే అతతి-ఎడతెగక తిరుగువాడు, ఇతి, ఆత్మ. ఈష్టే తాచ్ఛిత్యేనే తీశ్వరః. ఈశంశ్వర్యే తాచ్ఛిత్యేన-స్వాభావికముగా, ఈష్టే-ఐశ్వర్యయుక్తుడు. అత్యేశ్వరః-ఎడతెగకతిరుగునట్టిహంసమై ప్రభుత్వముగలవాడును, శశ్వద్వర్తమాన శ్శాశ్వతః. శశ్వత్-ఎల్లప్పుడును, వర్తమానః-ఉంచువాడును. శాశ్వతం-సత్స్వరూపుడును. అరిష్టం-శివోత తనూకరోతీతి శివంశీష్ నిశానే. అరిష్టం-కీడును; శివోతి-తనూకరోతి-స్వల్పముగాఁ జేయునది. శివము, శామ్యతి పరమానందరూపత్వాన్నిర్వికారోభవతీతి శివఃపరమానందరూపత్వాత్-బ్రహ్మసంద స్వరూపుఁ డగుటవలనను, నిర్వికారః-షడ్వికారములేని వాడును, దవతి-ఆగును, ఇతి-కనుక, శివుఁడు, శివం-శివుడును, నాస్తిచ్యుతం స్థలనం స్వపదాద్యస్య అచ్యుతం-స్వప దాత్-తనచోటు నుండి, యస్య-ఎవనికి, చ్యుతం-ప్రశం-పతనము. స్థలనము, నాస్తి-లేదో, నః-అతఁడు, అచ్యుతః. అచ్యుతం-స్థలనములేనివానిని, నారాయణం-జీవరాశికి స్థానమైనవానిని, మహాజ్ఞేయం-జ్ఞేయవస్తువులలోఁ బూజింపబడునవానిని, విశ్వాత్మానం-ప్రపంచమున కాత్మయైనవానిని

వరాయణం-జీవరాశికి అధారభూతు,దును నగు నీశ్వర స్వరూపుని
ధ్యానించుచున్నాము.

మం॥ నారాయణః పరోజ్యోతి రాత్మానారాయణః పరః

నారాయణః పరంబ్రహ్మ తత్త్వం నారాయణః పరః

నారాయణ పరోధ్యాతా ధ్యానం నారాయణః పరః ॥

నారాయణః అపోసానమునందలి ప్రాదేశమాత్రుడు, ద్యోతత
ఇతి జ్యోతిః, ద్యుతదీప్తా ద్యోతతే-ప్రకాశించువాడు, ఇతి, జ్యోతిః-
తాను చైతన్యస్వరూపుడనునది తెలిసికొనుచు జడమగు సనాత్మకు
తెలిసి కొనఁజేయు చైతన్యము గలిగించువాడును, పరః జ్యోతిః-
ఉత్కృష్ట జ్యోతి స్వరూపుడును, అత్మా-అత్మయును, నారాయణః-
శబ్దశబ్ద బ్రహ్మముల కతీతుడును, పరః-తనకంటె మించిన
యుత్కృష్ట పుస్తపు లేనివాడును, నారాయణః-సరసమూహమునకు
శరణమైనవాడును, పరః-ప్రపంచమునకంటె వేరైనవాడును,
ధ్యాతా-ధ్యానముఁజేయఁ దగిన వాడును. పరః-ఉత్కృష్టమైన,
ధ్యానం-ధ్యానస్వరూపుడును, నారాయణః-నారాయణుడు.

మం॥ యచ్చకించి జగత్సర్వం, దృశ్యతే శ్రూయతే పివా।

అంతర్బహిష్ఠ తత్పశ్యం వ్యాప్య నారాయణ స్థితః ॥

గచ్ఛతి జగత్ సమృగతా గచ్ఛతి-పోవునది. ఇతి, జగత్,
గమ్యతే జన్తెరితి జగత్ జన్తెః-జనులచే, గమ్యతే-పొందబడునది. ఇతి,
జగత్, ప్రళయకాలే గచ్ఛతి జగత్-ప్రళయకాలే ప్రళయ కాలము
నందు, గచ్ఛతి-లయమై పోవునది. ఇతి, జగత్, యత్-ఏ, కించిత్-
కొంచమైన, జగత్ సర్వం - జగత్సంతయు, దృశ్యతే-చూడబడు
చున్నదో, అపివా-లేక, శ్రూయతేష-వినబడుచున్నదో, తత్-దాని
యొక్క, అంతః-లోపలను, బహిః-వెలుపలను, స్వరం-అంతట,
నారాయణః నారాయణుడు వ్యాప్య-వ్యాపించి, స్థితః-ఉన్నాడు,
నిత్య ప్రళయములో నవిద్యయనబడు కారణ శరీరమున లీనమై
యుండును. అపాంతర ప్రళయములలో అవ్యక్తతత్త్వమున జగము
లీనమై యున్నదియుండును. మహాప్రళయమున రజ్జాదులందు
నర్పాదులెట్లు బాదించబడునో అట్లు ప్రత్యగాత్మయందు జీవస్సృష్టి
యంతయు బాదించబడి బొత్తిగా లేకుండపోవును కనబడునట్టిది
యును. వినబడునదియును ఇట్లే దృశ్యమంతయును, అంతర్భా
హ్యోన్ద్రియ విషయముగు సర్వదృశ్య ప్రపంచమంతయును నారాయ
ణునిచే వ్యాపింపబడియున్నది. "హరిమయము" విశ్వరూపంబులో
నున్న విష్ణువర్యు వాసుదేవ సర్వమిదం.

మం॥ అనంత మహ్యయం కవిగం సముద్రైః తం విత్వశంభునం।

పద్మకోశ ప్రతికాశగం హృదయం జావ్యధోముఖం॥

అనంతం-నవిద్యతే అంతో యస్యే త్యనంతః. యస్య-దేనికి
అతః-కడ, నవిద్యతే-లేదో, ఇతి-కనుక, అనంతము. దేశముచే
గాని, కాలములచేగాని వస్తువులచేగాని, అవస్థలచేగాని అంతము
లేనిది. అనంతము, సర్వదేశ కాలవస్తవస్థలయందును నుండునది
అనంతము. అవ్యయమ్-క్షయము లేనిదియును. కవతే జాతుర్వేణ
కవీః, కబ్బి వర్ణే జాతుర్వేణ-విభుణత్వముచే కవతే-వర్ణించువాడు,
కవులు వర్ణింతురు. దేవుడు తాను వర్ణించుకొనిన ప్రకారము నిర్మిం
చిన దానిని కవులు వర్ణింతురు. కవిం-కవి-జనవాడును. సమంతా
స్మదం రాతీతి సముద్రః. రా దానే-సమంతాత్-అంతట. నుఖం-
సంతోషమును. రాతి-ఇచ్చునది, సముద్రము. విషయప్రాప్తి, నుషప్తి
తూష్టింబావము, అంతర్ముఖవృత్తి యిట్లు అస్పృశ్యముల నానందము
నిచ్చునది. సముద్రము, సముద్రే - అనందప్రదములన్నిటిలో,
అంతం-కట్టకడవఱి బ్రహ్మనంద స్వరూపుని, విశ్వ-ప్రపంచమునకు
శంఖునం-నుఖప్రదుని, పద్యత ఇతి పద్యః, పద్యేగతౌ సేవాయాంచ
పద్యతే పొందఁబడునది, సేవింపఁబడునది. ఇతి, పద్యము, పద్యతే-
త్రలక్ష్మీరితి పద్యం పద్యేగతౌ. అతః-తీనియందు, లక్ష్మీః-లక్ష్మీ,
పద్యతే-పొందును, ఇతి పద్యము, కుశతీతి కోశః. కుశ సంశ్లేషం,
కుశతి-కూడుకొనియుండునది, ఇతి, కోశము-మొగ్గ; కూయతే-స్తూయత
ఇతి కోశః కుశబ్దే. కూయతే-స్తూయతే-కొనియాడఁబడునది, ఇతి.
కోశము. గర్భస్య కోశత్వాత్-కోశః, గర్భస్య-గర్భమునకు, కోశ
త్వాత్ అధారమగుటవలన, కోశము. ప్రతీ కాశత ఇతి ప్రతీకాశః.
కాశ్యదీప్తా ప్రకాశే ప్రతిగాఽబ్రకాశించునది, ఇతి, ప్రతీకాశము. పద్య
కోశ ప్రతీకాశం-కమలంపు మొగ్గతో సదృశమైనదియును, నాశలీన
మైన నభము దాద్దున అని భాగవతములోనున్నది. తామరతూండ్లు

గొట్టములవలె మధ్య తొట్ట గలిగియుండును. తామరగడ్డ యుండును
నీల్లులేనపుడు గడ్డ మాత్రమే యుండును. వర్షము వచ్చి మడుగు
నిండినదో ఒకటి రెండు దినములతోనే మడుగంతయు తామరతీగ
లల్లుకొనును. తామరతీగలనుండి తామరతూండ్లుపుట్టి తామరతూండ్ల
కొనయందు, దామర మొగ్గలుండును. తామరతీగలును తామర
తూండ్లును మధ్య తొట్ట గలిగిన గొట్టమువలె తొరలు గలిగి తామర
తీగ నమస్తము నందు ఒకే తొర గలిగియుండును. తామర మొగ్గ
వలె హృదయ కమలమున్నది. (మూలాధార స్వాధిష్ఠాన మణిపూర
కానాహత విభుద్వాజ్ఞా సహస్రార శిఖ చక్రస్థానములగు పృథువ్యాకాశ
జలాగ్నివాయు మనోబుద్ధి జీవస్థానములగు అష్టదశములు గల
హృదయ కమలమున్నది.) ఇయ్యెట్లదశములన్నిటికిని పరస్పరము
తామర కాదలలోవలె గొట్టములలో ఒకే బయలు పి అడ్డమును
లేకుండ లోలోవలె వ్యాపించుకొనియున్నది. కాబట్టి పద్మకోశ
ప్రకాశము హృదయమని యున్నది. హేయత ఇతి హృదయః.

హృత్ హరణే. హేయతే-హరించునది, ఇతి, హృదయము.
దేవునివైపు తిరుగఁబ్రయత్నించు జీవునందు మలినసాత్వికప్రకృతి గల
హృదయము. జీవుని విషయములవైపు తిరుగునట్లు హరించును. శుద్ధ
సాత్వికప్రకృతి గలహృదయము, జీవుని విషయముల నుండి దేవుని
వైపు హరించును. గనుక హృదయము, అపి-ఇంతియేగాక అధో
ముఖం-భంగ్యతేభుష్య మనేనేతి ముఖం భనుఅవదారణే. అనేన దీనిచేత
భుష్యం-భక్షము, భంగ్యతే-పీడింపఁబడును, ఇతి-కనుక, ముఖం. అధో
భాగము-క్రిందిభాగము, శుద్ధ బ్రహ్మశబలబ్రహ్మవ్యక్తమహానహం కార
తత్త్వములవైపుఁబ్రవర్తించు హృదయ మధోభాగము. అహంకార

మహాదవ్యక్త తత్త్వశబలశుద్ధ బ్రహ్మలవైపుఁబ్రవర్తించు హృదయ
మూర్ధ్వభాగము. అధోభాగమైనహృదయము కీచునిఁబీడించును.

మం, 7 అధోనిష్ఠ్యా వితస్తాంతే నాభ్యాముసరి తిష్ఠితి జ్వాలమా

లాకులం భా తీ విశ్వస్యాయతనం మహత్

నిష్ఠ్యా:- గ్రీవాబంధముయొక్క, అధః క్రిందిభాగమున,
నాభ్యాన ఉపరి నాభివృద్ధియునఁ బైభాగమున, నభ్యంతే హింసతే
నాభిః ఐవహింసాయాం, అక్షేణ-వ్యవహారముచే, నభ్యంతే-పీడింపఁ
బడునది, ఇతి, నాభి, నహ్యత ఇతి నాః, ఐహింసతే, నహ్యతే-
కట్టుబడునది, ఇతి, నాభి, వితస్యతి హస్తాపేక్షయా ఉపక్షయే వితస్తి,
తను ఉపక్షయే హస్తః అపేక్షయా-హస్తమును గూర్చి, వితస్యతి-
తక్కువైనది, అంతే తుదయందు, తిష్ఠతి ఉన్నది, హృదయమున్నది
అజ్ఞాచక్రము నుండి విశుద్ధాంతము వఱకును, విశుద్ధచక్రమునుండి
అజ్ఞాకమలాంతమువఱకును నొకజేసెడున్నది. ప్రాదేశమాత్రమనియు
నున్నది, మనోబుద్ధిజీవేశప్రత్యగాత్మ లారోహణ క్రమముచేతను,
ప్రత్యగాత్మ ఈశ జీవ బుద్ధి మానసము లవరోహణ క్రమముచేతను
నిష్ఠినుండి యున్నవి. నిష్ఠినుండి అజ్ఞాకమలము పరకొక జేసె
వున్నది, కైవల్యస్థానము నుండి అజ్ఞాకమలము వఱకుఁ బ్రాదేశ
మాత్ర మాప్రోస్థానమున నున్నది,

ఇయ్యారోహణావరోహణల, బుద్ధి అధోభాగమునఁగాఁబ్రవృత్తుము
నుండి తూర్పు దిశ యనియు ఊర్ధ్వభాగమునఁగా తూర్పునుండి
పశ్చిమదిశయనియు గ్రహింపవలయును. ప్రాదేశమాత్రపురుషనాభి
శిఖాచక్రము, నిష్ఠికి నధోభాగమునందును. నాభికి సూర్యభాగము
నందును హృదయ కేంద్రమున్నది. పశ్చిమచక్ర శిఖాచక్రమధ్య
మున హృదయకమలకర్ణికయున్నది. హృదయకమలచక్రములగు
చక్రములన్నియునితామరదండ నాశ్రయించుకొనియున్నవి. హతారస
పశ్చిమ చక్రము పద్మకర్ణిక మధ్యస్థలింగము. ఇట్లు నిష్ఠికి నధో
భాగమున, నాభికి సూర్యమున హృదయకమలమున్నది. విశతి
సర్వత్ర విశ్వం. విశ ప్రవేశనే సర్వత్ర-అంతట, విశతి ప్రవేశించు
నది, విశ్వము. అయతంతేస్థిన్నితి అయతనం. అస్థిన్-దీనియందు,
అయతంతే - యత్నముజేయుదురు. ఇతి-అయతనము-ఇల్లు, గుడి,
విశ్వస్య-వాక్రపంచమునకు అయతనము-గృమువలె నాధారమైన
దియు జ్వాలతీతి జ్వాలః. జ్వాలదీప్తా. జ్వాలతి-జ్వలించునది, ఇతి, జ్వాల
మాం-లక్ష్మింలాతీతిమాలా లాదానే. ఇమాం-లక్ష్మిం-ఽప్సరమును,
లాతి-ఇచ్చునది, ఇతి-కనుక మాల. అకోలతి ఈ వత్సంస్త్యానో
భవతి త్యాకులః. కులసంస్త్యానే అ-ఇంచుకంత, కోలతి-ఈషత్
సంస్త్యానః-కూడియుండునది. భవతి-అగును, ఇతి-కనుక, అకులము.
సంకల్పములు-చాలచిన్మమంబులతోఁ గదలుచుండును. పఠకు లగ్ని
జ్వాలలుశ్శానిపాగ. చూపులు మిణుగురులు. ఉష్ణం వినుశక్తి.
స్థూలము కట్టె, ఇట్లు స్థూలశరీరము దగ్గమై యాయువును బోఁగొట్టు
కొనుచున్నాము. ఇట్లు శబ్దబ్రహ్మస్వరూపముతో, జ్వాల-ప్రజ్వలిలు
డున్న, మాల-ఽప్సరముతో అకులం - ఇంచుకంతకూడియున్న;
మహత్. సహ్యత ఇతిమహత్ మహాపూజాయాం. మహ్యతే-పూజింప

బడునది. ఇతి, మహత్-మహాతత్త్వమనెడు బుద్ధి, బాతి-ప్రకాశించుచున్నది. బ్రహ్మనుసంధానమార్గమున జ్ఞానాగ్నిజ్వాలలచే నొప్పిదము నొసంగుచుబూజింపఁదగిన బుద్ధి హృదయమున శబ్దబ్రహ్మత్వమును గొంచెము గొంచెము విడువను, తుదబ్రహ్మ-పు, గూడికనెక్కువ జేసికొనుచు ప్రకాశించు స్థానమిదియే. బ్రహ్మాండపిండాండ సంధిస్థానమగు నిష్టికైవల్యస్థానము.

మంత్రము 8. సంతతగ్ం శిలాభిన్దు లంబత్వాకోశసన్నిభమ్.

తస్యాంతే నుషి రగ్ం సూక్ష్మం తస్మి స్సర్వం ప్రతిష్ఠితం.

కుశటితి కోశంః కుశ సంశ్లేషజే. కుశతి-కూడుకొనియుండునది ఇతి, కోశము. అన్నమయాదీనాం పంచనామపి బ్రహ్మస్వరూపావరకత్వేన కోశః. అన్నమయXఅదీనాం-అన్నమయము మొదలైన, పంచానాంXఅపి-అయిదింటిలోనుగూడ. బ్రహ్మస్వరూప-బ్రహ్మమును ఆరవకత్వేన-మూయున్వభావముచేత, కోశః-కోశము-మూయునది. అనందమయకోశావరణముచే బ్రహ్మమును మఱుగుపఱచుచు, తురియాతీతత్వప్రాప్తిచే నావరణభంగమగుచు మూతను. దొలగించుచునున్న హృదయకమలము, ఆకోశసన్నిభం-ఇంచుకంతకూడుకొని, ఇంచుకంతయూవరించు చిన్ననికోశమువలె, లంబతి-ఊర్ధ్వాధాభాగములకు వ్రేలాడుచున్నది. శేనోతితనూకరోతిఅయుధమితిశిలా, శిక్ నిశాతనే అయుధం అయుధమును, శేనోతి-తనూ కరోతి-కృశింపజేయునది. శిల సంతన్యతేనేతి సంతతం-అనేన-దీనిచే, సంతన్యతే-విస్తరింపజేయు

బడుచున్నది. శిలాభిః బ్రహ్మను సంధానముచేగృశింపజేయుట వలన నీ హృదయకమలము, సంతతం-బ్రహ్మకారవృత్తిగా మాత్ర మాత్ర విస్తారమగుచుండును. తస్య-అహృదయము యొక్క, అంతే-తుదియందు, సూక్ష్మం-సూక్ష్మమైన, సుషివరం-రంధ్రమున్నది. సూక్ష్మత-ఇతి సూక్ష్మం. సూక్ష్మతే-సూచింపబడునది. సూక్ష్మం. హృదయకమలంపు సంపూర్ణలీనత్వమేర్పడినపుడు బ్రహ్మమును సూచించెడు బయలున్నది సంకల్పరాహిత్యమున నేర్పడెడు ప్రశాంతంపు బట్టబయలే బ్రహ్మము. తస్మిన్-తురియాంతమునందును, జాగ్రదాదియందును నేవిశ్రాంతిగలదోయాబ్రహ్మమునందు, సర్వం-జంగమస్థావరాత్మకమైనట్టియు, నజ్జల్లులే స్వరూపముగాఁగల జంగమస్థావరములగు శబ్దసంకల్పములచే నిర్మితప్రాతిభాసికమైనట్టి సమస్తప్రపంచమును, ప్రతిష్ఠితం ప్రతిష్ఠించబడియున్నది. సంకల్ప నిశ్చయములకును, నిశ్చయసంకల్పములకును, రేచకపూరకములకును, పూరక రేచకములకును, జాగ్రత్పుల్లకును, సుప్తి జాగ్రతలకును, సమాధ్యుజ్ఞానములకును, ఉత్థానసమాధులకును, మధ్యనుండు బ్రహ్మనంద స్వరూపమే బ్రహ్మమును సూచించు బయలైయున్నది. ఈబ్రహ్మమే వ్యావహారికప్రాతిభాసిక విశ్వాదిష్టానము, బ్రహ్మమున-దు సనాత్మయంతయు సభ్యాస-కనుక బ్రహ్మమునందే సమస్తము ప్రతిష్ఠితమైయున్నది.

మంత్రము-9. త స్య మ ధ్యే మ హా న గ్ని ర్విత్వా ర్చి ర్వి న్న తో

ము ఖః సో గ్ర భు గ్వి త జ నిష్ఠ స్వా హా త మ జ ర క మః

తిర్యగూర్చ్య మథ శాయీ రశ్య యస్తస్య సస్తతాః

మన్యత ఇతి మధ్యం. మనశ్శానే. మన్యతే-తలంపఁబడునది, మధ్యం-విరామము తన్య-అచుషిరముయొక్క, మధ్యే-బయలునందు మహాన్-పూజనీయమైన, అగ్నిః-వహ్నికలదు. "అహ్మనీయవహ్నియు దానంబు" అశ్వమేధపర్వము. నిర్వృంద్యమున మిగిలిన విరామమున నున్న మహావస్తువే పూజనీయమైన యగ్ని. అయ్యగ్ని అర్చ్యత ఇత్యర్చిః. అర్చపూజాయాం. అర్చ్యతే పూజింపఁబడునది. విశ్వ-సర్వత్ర త్రవేశించిన, అర్చిః-మహాత్ములచేఁబూజింపఁబడు, కాంతిగలదిగ నున్నది విశ్వతః-సర్వదిక్కుల ముఖః-ముఖములుగలది ఉత్తరదక్షిణాదులగు నన్నివైపుల ముఖములు గలిగి తురీయస్వప్నాదుల సాక్షియైపూజునది అగతీ త్యగ్రం అగతి ముందరికిఁబోవునది. అంగత్యత్కర్త మిత్యగ్రః ఉత్కర్తం శ్రేష్ఠత్వమును, అంగతి-పొందువాఁడు. సః అ బ్రహ్మగ్ని, అగ్ర-శ్రేష్ఠత్వమును భుక్-అనుభవించునతఁడు. అహారము-అహారమును, విభజన్-విభాగించుచు, తిష్ఠన్-ఆగుచు, అజరః ముసలితనము లేనివాడైయుండును. శీర్ఙ్గం త్యనయా అంగానీతిజరా. జ్రాష్టవయో హనౌ, అనయా దీనిచేత, అంగాని-ఇంగిదియములు, శీర్ఙ్గంతి-వయో హనిని బొందును, ఇతి, జరా ఈబ్రహ్మగ్నిప్రేరణచే నిందియగోళ కాదులు బహిర్ముఖములైనచో జరత్వము నొందును. సంతర్ముఖము లైనపు డియ్యగ్నియే పంచకోశముల విభజించును, అపంచకోశములు లయమైనను దాను నిల్చుచు, వృద్ధత్వము లేనివాడై యుండును కవతే చాతుర్యేణకవిః కబృవర్ణే. చాతుర్యేణ-చతుఃత్వముచే, కవతే-వర్ణించువాఁడు, కవి ఇన్నికోట్లమానవులను నొక్కక్కనిని విడివిడిగా

గుర్తించునట్లన్ని కోట్లరకములుగా నిర్మించినాఁడు దేవుడు. నిర్మాణ మునకు ముందే యారూపమును దన సూక్ష్మ శరీరముచే సూహించి యుండును. అట్లూహించిన యాకారమునే నిర్మించినాఁడు. తదూహాయే వర్ణన. ఇట్లు వర్ణించుదేవుఁడు కవి. అశ్చుత ఇతిరశ్మిః, అశూన్యాస్త్రాం అశ్చుతే వ్యాపించునది. ఇతి, రశ్మి, తస్య అనిర్వృంద్యాత్వ కాగ్నియొక్క రశ్మయః-కిరణములు. తిర్యక్-అడ్డముగను ఊర్చ్యం-పైకిని, అహః-క్రిందికిని, శాయ-పండుకొని సంతతా-వ్యాపించినవి. అపతితీతి తిర్యక్-అపతి పూజనయోః-తిరః-అడ్డముగా, అపతి బోవునది. తిర్యక్.

మంత్రం 10. సంతాపయతిస్త్యందేహమాపావతలమస్తకం

తన్యమధ్యే వహ్నిశిఖాఅణియోద్ధావ్యవస్థితః॥

అబ్రహ్మగ్ని, అపారదలమస్తకః-పాదములు మొదలుకొని శిరస్సువరకు వ్యాపించినదై, స్వం-స్వకీయమైన, దహ్యత ఇతి, దేహః దిహజహయే, దిహ్యతే-వృద్ధి నొందునది, ఇతి, దేహము అన్నరసముచే నూలదేహమును, శబ్దగ్రహణముచే సూక్ష్మదేహమును తోపికలచేఁగారణశరీరమును, గ్రహించి జ్ఞప్తికి దెచ్చుకొనుటచే మహాకారమును వృద్ధిబొందును గనుక దేహము అనగా స్థూల సూక్ష్మకారణ మహాకారణముల కర్థము. దేహం-దేహమును, సమ్యక్తాపయతీతి సంతాపః, తప సంతాపే, సమ్యక్-మిక్కిలి

తాపయతి- తపింపజేయునది, ఇతి, సంతాపము. సంతాపయతి మిక్కిలి
తపింపజేయును. అవివేకుల దేహత్రయము చింతాపరంపరలచే
దపింపజేయుచు, వివేకుల దేహత్రయమును దపింపజేసి అగోచరా
ర్థములఁ బ్రకటింపజేయుచు బ్రహ్మగ్నియున్నది. తస్య-అబ్రహ్మగ్ని
యొక్క, మధ్యే-మన్యత ఇతి, మధ్యం. మనజ్ఞానే. మన్యతే-తలఁపఁ
బడునది, ఇతి, మధ్యము, మధ్యే భవత్వా న్మధ్యం, మధ్యే-రెండింటి
మధ్యమున, భవత్వాత్-ఉండుటవలన, మధ్యము, సర్వద్వంద్వము
లకు సర్వమిచ్చు ప్రాణమధ్యమున, ప్రాపయతీతి వహ్నిః, వహ
ప్రాపణే, వహతి ప్రాపయతి పొందించువాఁడు, ఇతి, వహ్ని. ఇటు
బ్రహ్మమును. అటు ప్రకృతిని పొందించు బ్రహ్మగ్నియే వహ్ని.
శిరసిశేతే శిఖా, శీఘ్ర స్వప్నే. శిరసి శిరసునందు, శేతే-ఉండునది
శిఖా. శిరసి. భేలతీతీ శిఖా. భేల్చలనే. శిరసి-శిరస్సునందు, భేలతి-
చలించునది, ఇతి, శిఖా. శాఖతే వ్యాప్నోతీతి శిఖా. శాఖవ్యాప్తా.
శాఖతే-వ్యాప్నోతి-వ్యాపించునది, ఇతి, శిఖా. శిరస్సునందుండి
చ్చత్రిపిస్తానమున శబలబ్రహ్మస్వరూపిగను, నాప్నోస్తానమున శబ్ద
బ్రహ్మరూపిగను, జలించి వ్యాపించునది వహ్ని శిఖ, అణియః-అతి
శయేనా ఆణి రణియః అతిశయేన-మిక్కిలి, అణుః-కొంచమైనది,
అణియః-చాలాసూక్ష్మమైనదై, ఊర్ధ్వ-పైకిఅనగా బ్రహ్మనుసంధాన
ముజేయుచు గురుకీలులో నున్నదో గ్రమక్రమముగా స్థూలము
నుండి సూక్ష్మ కారణమహాకారణముల దాఁటించి మహోన్నతార్థ
మగు కైవల్యమునొందించు సూర్యప్రసారము గలదై, వ్యవస్థితః-
వ్యవస్థచేయబడునదైయున్నది. వ్యవస్థ- శాస్త్రనిరూపితనియమము.
శాస్త్రమును బట్టి శరీరమునందు నిరూపింపబడి, అనుభవమునకు
వచ్చునట్టి నియమముతోఁ బొంద, బడఁదగినదై యాబ్రహ్మగ్ని
యున్నది.

మంత్రం 11 నీలతోయదమధ్యస్థా ద్యిద్యుల్లేఖేనభాస్వరాః

నీవార శూకవత్స్వి పీతాభాస్వత్యణూపమా॥

నితరాం-ఈడ్యతే నీలః. ఈడస్తుతౌ. నితరాం-మిక్కిలి,
ఈడ్యతే-కొనియాడబడునది, నీలము. నీలతి వర్ణయతి వస్త్యంతర-
మితి నీలః నీలవర్ణే. వస్త్యంతరం-తనకంటె నితర వస్తునుపు, నీలతి-
వర్ణయతి-నల్లరంగుగలదిగాఁజేయునది, ఇతి, నీలము, తాయతే పాలయ
తీతి తోయం. తాయనంతానపాలనయోః, తాయతే-పాలయతి రక్షిం
చునది, ఇతి, తోయము. తోయం దదాతీతి తోయదః తోయం-తోయ
మును, దదాతి-ఇచ్చునది, తోయదము. తోయము-నీరు. తోయదము-
మేఘము. నీలతోయదమధ్యస్థాత్-నల్లగాఁజేయుతోయదమధ్యనున్నట్టి
విశేషేణద్యోతత ఇతి విద్యుత్, ద్యుతదీప్తా. విశేషేణ-విశేషాకార
ముగా, ద్యోతతే-ప్రకాశించునది, విద్యుత్. గ్రీవాహస్తపాదే పృశస్తా
పాదే ప్రశస్తాలేఖా యేషాంతే లేఖాః, గ్రీవా-కంఠమునందును, హస్తా
పాదే-హస్తపాదములందును, పృశస్తా-మంచి, లేఖాః-రేఖలు,
యేషాం ఎవరికిఁగలవో, తే-వారు, లేఖులు. లిఖ్యంతే-ధ్యానార్థం
వహదౌ లేఖాః. ధ్యానార్థం-ధ్యానముకొఱకు, వహదౌ వహదులందు,
లిఖ్యంతే-వ్రాయఁబడువారు, లేఖులు, లిఖివిలేఖనే, ప్రాణీనాం శుభా
శుభఫలం లిఖంతీతి లేఖాః లిఖ ఆక్షర విన్యాసే. ప్రాణీనాం-ప్రాణుల
యొక్క, శుభా శుభఫలం-శుభాశుభఫలమును, లిఖతి-వ్రాయువారు,
ఇతి, లేఖులు. విద్యుత్ X లేఖా X ఇవ - విద్యుల్లేఖేన - విశేషాకారము

తెలియబడునట్లు నిర్మింపబడు నక్షర వివ్యాసమువలె, బ్రహ్మము మఱుగుపడునట్లు నీలత్వమనెడు మలినసాత్విక ప్రకృతి యావరించి పాలననిచ్చు నీలతోయతమునకు మధ్యనున్నట్టి, బ్రహ్మము బయలు పడునట్లు విశేషాకారమును వెలియజేయు శుద్ధసాత్విక ప్రకృతిరేఖ వలె, భాస్వరా-ప్రకాశమైనదియు, నల్లనితమోగుణవికారముచే సామాన్యకారముతోను, శుద్ధసాత్వికముచే విశేషాకారముతోను బ్రహ్మము తెలియబడును. నితరాం వియంతే నీవారః. వృత్ వరణే. నితరాం-మిక్కిలి, వియంతే-వరింపబడునని, నివారములు-విత్తకనే మొలిచి పండెడు గునుకువరి దూసరు మొదలైన తృణధాన్యములు. శూత సహితం ధాన్యం. శూకధాన్యం. శూకసహితం-ముండ్లతో, గూడిన, దాన్యము, శూకదాన్యము, శృతి స్వావగమేన ధాన్యం తనూకరోపీతి శూకః శో తనూకరణే. స్వ-తాను, అవగమేన-పోవుటచే, దాన్యం-దాన్యమును, శృతి తనూకరోపి-సూక్ష్మముగా జేయునది, ఇతి-కనుక శూకము-సూక్ష్మమై వాడియైన పరిముల్లు, తెలుముల్లు మొదలైనది. నీవారశూకవత్-గునకపరిముండివలె, తస్యే సూక్ష్మమైనది, అగ్ని రాగి పాత్రయుక్క రాగిరేకును దాటి పాత్రలోనికిపోవును, కనుక రాగికంటె నగ్నిసూక్ష్మము. ఇట్లే సర్వప్రపంచబాహ్యంతరములందుఁ ప్రవేశించి వ్యాపించియున్నందున బ్రహ్మగ్ని మహాసూక్ష్మమైయున్నది. పీతా-పసుపుపచ్చనగా, బాతి-ప్రకాశించును, బ్రహ్మమునఁజాలసేపు లీనమైన పిమ్మటఁగన్నులఁదెబచినపుడు ప్రపంచముఁబసుపుపచ్చనగాఁ గనబడును. కనుక, పీతా పసుపుపచ్చనగా, భాస్వతి-ప్రకాశించును అటుXఉపమా, సూక్ష్మపస్తువులకు నుపమానభూతమై యున్నది.

మంత్రమ్ 12 తస్యా శ్చిభా యా మధ్యేపరమాత్మా వ్యవస్థితః స

బ్రహ్మసశివ స్సహరి స్సేంద్ర సోక్షరః పరమ స్స్వరాట్. ఆపి

వాసస్తతావత్పు॥

తస్యాః- అబ్రహ్మగ్నియొక్క, శిభాయాః-శబలశబ్దబ్రహ్మ స్వరూపిగా వ్యాపించు శిఖయొక్క, మధ్యే-ద్వంద్వముల మధ్యమగు నిర్వృంద్వమున, పరమXఅత్మా-సర్వోత్కృష్టమైన, బ్రహ్మము, వ్యవస్థితమై యున్నది. సః-అతడే, బ్రహ్మ, సః, శివ-శివుఁడు, సః, హరిః, సః, ఇంద్ర-ఇంద్రుఁడు, సః-అక్షరః నాశరహితుఁడు సః పరమః, సః స్వరాట్-బ్రహ్మమును వెలిగించు సంతర్బుబవృత్తి. బృహతివర్ధయతీతి బ్రహ్మ. బృహివృత్తో, బృహతి వర్ధయతి వృద్ధిని బొందించు వాఁడు. ఇతి, బ్రహ్మ. బ్రహ్మమును సమీపించి బ్రహ్మమున లీనమగు చున్నచో మనలదేవుడ భివృద్ధిజేయును, 2 శామ్యతి పరమానంద రూపత్వాన్నిర్వికారో భవతీతి శివః పరమXఅనందరూపత్వాత్-బ్రహ్మ నందస్వరూపుడగుటవలన, నిర్వికారః-షడ్వికారములులేనివాఁడు, భవతి-అగును, కనుక శామ్యతి శమించియుండువాఁడు, శివుఁడు. సంకల్పరాహిత్యమే శమము, 3 శేరతే సజ్జనమనాం స్యన్మి న్నితి శివః. అస్మిన్-ఇతనియందు, సజ్జనమనాంసి-సజ్జనమనసుల్గు, శేరతే-ఉండును, ఇతి, శివుఁడు 4 శేతే సజ్జనమరన్మితి శివః. శీత్ స్వప్నో.

సజ్జనమునన్పు-సాధుభమునన్పులందు, శేతే శయనించి యుండువాడు
5 శివంకల్పాణం తద్యోగాచ్చివః. శివం-కల్పాణం-శుభం, తత్-
అశుభమును, యోగాత్-కలిగియుండుటవలన, శివుడు. 6 శివప్రద
త్వాచ్చివః, శివ-శుభముల, ప్రదత్వాత్-ఇచ్చుటవలన, శివుడు.
7 తమోహరతీతి హరిః. తమః-చీకటిని, హరతి-పోగొట్టువాడు,
హరి. 8 హరతీతి హరిః. హృత్ హరణే. హరతి-హరింసువాడు,
ఇతి, ఇంద్రుడు, 10 నక్షరతీ త్యక్షరం. క్షర సంక్షరణే నక్షరతి-
చెడనిది, ఇతి. అక్షరము 11 పరమః-సర్వోన్నతుడు. 12 స్వ-
విషయమైన బ్రహ్మము. స్వరాట్-బ్రహ్మమును బ్రకాశింపజేయు
సంతర్కభవృత్తి.

ఆ త్మ పూ జ

శ్లో॥ దేహో దేవాలయః ప్రోక్తో జీవోదేవ స్సనాతనః।
త్యజేద జ్ఞాననిర్మల్యం, సో హంభావేన పూజయేత్॥

ఉత్తరగీతా

తా॥ దేహము దేవాలయమని, సనాతన జీవుడగు ప్రత్య
గాత్మను దేవుడని (నిన్నపూజించిన ద్రవ్యముల నేడు విసర్జించవల
యును) ఇదియే నిర్మల్యం) అజ్ఞానమే నిర్మల్యమని గుర్తించి,
శ్వాసపై సూరక నిగాయుంచుచే సో హంభావము, ఇట్టి సో హం
భావముచే పూజింపవలయును.

(అ) సకలరత్నపూర్ణ సర్వవసుంధరా,
చక్రదానవిధియు సరియనంగ,
రాడు విశ్వవేదరాశిసారాధ్యాత్మ,
విద్యనిచ్చుటకు వివేకధుర్య॥

తా॥ ఓ శుకయోగి! సమస్త సమరత్నములచే నిండిన భూలోకము
సంతటిని దానముజేసిన పుణ్యము బ్రహ్మవిద్యను దానముజేసిన
పుణ్యముతో సమానము కాదని వేదవ్యాసుడు చెప్పెను.
భారతము శాంతిపర్వము 5వ అశ్వా, 159 వ పద్యము,

పై పద్యభావముల గ్రహించి

శ్రీ జి. అంజనేయును, శ్రీమతి వేంకటసుబ్బమ్మగార్లు
ఈ గ్రంథమును అచ్చొత్తించి జ్ఞానదాతలై తోడిమానవులకు
దారి చూపిరి.

శ్లో॥ నిముషం నిమషార్థంవా యత్ర తిష్ఠన్తి యోగినః
తత్రైవ సర్వశ్రేయాంసి తత్తీర్థం తత్తపో వనం॥

తా॥ వీ సల్లములలో యోగులగువారు, యోగనిష్ఠావరులై ఒక
నిముషముగాని, అర్థనిముషముగాని యుందురో అచ్చట సర్వ
శ్రేయస్సులు గలుగుచున్నవి. అది తీర్థ ప్రదేశముగాను, తపోవనము
గాను మారుచుండును.